та базою для відбудови країни, що вимагає відповідного законодавчого та фінансового забезпечення.

Пріоритетний розвиток MilTech-інновацій: Необхідно спростити процедури впровадження дослідницьких розробок у серійне виробництво для забезпечення потреб сил оборони та безпеки.

Поглиблення міжнародної мережевої співпраці: Головним орієнтиром має стати інтеграція до світового наукового простору за збереження вітчизняного кадрового ядра через формат «циркуляції мізків» та створення спільних наукових центрів.

Оновлення освітніх стандартів: Навчальні програми всіх рівнів мають включати формування компетенцій майбутнього: критичного мислення, STEM-навички, цифрову грамотність, стійкість до стресу та готовність до вирішення складних нестандартних завдань.

Розбудова інноваційної інфраструктури: Створення умов для діяльності стартап-інкубаторів, індустріальних парків та центрів трансферу технологій безпосередньо при університетах для якнайшвидшого впровадження результатів наукових пошуків у реальний сектор економіки.

Література:

1. Будзяк, В. М., & Будзяк, В. М. (2022). Сучасна вища освіта в умовах війни. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: матеріали всеукраїнського науковопедагогічного підвищення кваліфікації*, *3*, 45-49.

2. Жила, Г. (2023). Вища освіта в умовах війни: виклики, проблеми, перспективи для студентів та науковців. *Молодь і ринок*, (2/210), 141-145.

3. Квіт, С. (2022). Усе має змінитися: десять кроків з реформування вищої освіти після війни [електронний ресурс].

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-26

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: КОМПЕТЕНТНІСНІ ОРІЄНТИРИ ТА НОВІ МОДЕЛІ

Лаврентьєва О. О.

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки,
Криворізький державний педагогічний університет
м. Кривий Ріг, Україна

Підготовка докторів філософії в Україні перебуває на етапі суттєвої трансформації, зумовленої одночасною дією кількох чинників: інтеграцією до Європейського простору вищої освіти та Європейського дослідницького простору, необхідністю збереження й відновлення

національного наукового потенціалу в умовах війни, цифровізацією дослідницької діяльності, розвитком технологій штучного інтелекту, змінами в організації наукової праці та посиленням вимог до практичної результативності досліджень. За таких умов змінюються не лише організаційні засади докторської підготовки, а й вимоги до компетентностей сучасного дослідника [6].

Нормативною основою підготовки докторів філософії залишається Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 [4]. Водночас 2026 рік позначився появою нової організаційної моделі – проєктної аспірантури. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 лютого 2026 р. № 164 започатковано дворічний експериментальний проєкт підготовки здобувачів ступеня доктора філософії в проєктній аспірантурі [5].

Принциповою особливістю цієї моделі є поєднання освітньої підготовки з виконанням конкретного PhD-дослідницького проєкту. Здобувач виконує наукову складову освітньо-наукової програми в межах такого проєкту, працевлаштовується у закладі за основним місцем роботи, а фінансування може охоплювати оплату праці, придбання матеріалів та обладнання, відрядження й інші витрати, необхідні для проведення дослідження. PhD-дослідницький проєкт нормативно визначено саме як науково-дослідний проєкт, спрямований на отримання оригінальних наукових результатів, що мають наукову новизну, фундаментальне та/або прикладне значення і становлять основу для підготовки та захисту дисертації [5].

Отже, відбувається поступовий перехід від моделі, у якій аспірантура значною мірою сприймається як продовження освітньої траєкторії, до моделі, в якій здобувач ступеня доктора філософії одночасно стає дослідником і виконавцем наукового проєкту. Проєктна аспірантура, таким чином, забезпечує зв'язок між підготовкою здобувача, реальною дослідницькою діяльністю, фінансуванням дослідження та відповідальністю за досягнення запланованих наукових результатів.

Ця тенденція простежується і в пропозиціях щодо подальшого нормативного оновлення третього рівня вищої освіти. У липні 2026 р. Міністерство освіти і науки України винесло на громадське обговорення проєкт змін до Закону України «Про вищу освіту», метою якого визначено підвищення якості й ефективності підготовки дослідників та забезпечення цілісного функціонування освітнього процесу на третьому рівні. Серед запропонованих змін – врегулювання структури освітньо-наукових програм, перехід від нормативного строку навчання до визначення їх загального обсягу в кредитах ЄКТС, оптимізація частки вибіркових компонентів, законодавче закріплення поняття проєктної аспірантури та повніше включення наукових установ до системи вищої освіти [1].

Організаційна трансформація докторської підготовки закономірно актуалізує питання її компетентнісних орієнтирів. Ядром підготовки доктора філософії залишаються *дослідницька та методологічна компетентності.* Дослідницька компетентність забезпечує здатність здобувача визначати наукову проблему, формулювати дослідницькі

завдання, організовувати та здійснювати самостійне дослідження, отримувати й інтерпретувати нові наукові результати. Методологічна компетентність передбачає усвідомлений вибір методологічних засад дослідження, обґрунтування його дизайну, добір і коректне застосування методів, критичну оцінку достовірності та обґрунтованості отриманих результатів [2].

Водночас сучасна дослідницька діяльність посилює значення *інформаційно-аналітичної компетентності*. Масштаби наукової інформації, розвиток відкритих цифрових ресурсів і баз даних потребують від дослідника вміння здійснювати системний пошук, відбирати релевантні джерела, критично оцінювати інформацію, систематизувати та аналізувати дані, встановлювати зв'язки між результатами різних досліджень і на цій основі обґрунтовувати власну наукову позицію.

Самостійного значення набуває *цифрова компетентність дослідника*, яка охоплює використання цифрових інструментів для пошуку й опрацювання інформації, збирання, збереження, аналізу та візуалізації даних, організації наукової комунікації. Особливо актуальним стає відповідальне використання технологій штучного інтелекту, що передбачає не тільки володіння відповідними інструментами, а й критичну перевірку отриманих результатів, дотримання норм академічної доброчесності та усвідомлення відповідальності дослідника за кінцевий науковий продукт [6].

Важливою складовою підготовки є також *науково-комунікативна компетентність* – здатність аргументовано представляти результати дослідження в усній і письмовій формах, вести фахову дискусію, готувати наукові публікації, представляти результати різним цільовим аудиторіям, здійснювати професійну комунікацію в національному та міжнародному академічному середовищі.

Запровадження проєктної аспірантури актуалізує і *проєктну компетентність дослідника*, однак вона не є тотожною дослідницькій. Дослідницька компетентність забезпечує змістову сторону наукової діяльності – постановку проблеми, проведення дослідження, отримання та інтерпретацію нового знання. Проєктна компетентність стосується організації цієї діяльності у форматі проєкту: визначення цілей і етапів, планування ресурсів і строків, розподілу завдань, оцінювання ризиків, контролю виконання та представлення результатів [3]. Отже, не кожне наукове дослідження обов'язково організовується як проєкт, так само як не кожен проєкт має науково-дослідний характер. Специфіка ж проєктної аспірантури полягає саме в поєднанні цих двох видів діяльності: дослідницька діяльність здобувача реалізується в організаційних межах PhD-дослідницького проєкту.

Такий підхід відповідає нормативній моделі експерименту: Порядок передбачає виконання наукової складової освітньо-наукової програми в межах PhD-проєкту, підготовку здобувача безпосередньо на робочому місці та можливість набуття там визначених компетентностей в обсязі від 25 до 60 відсотків освітньої складової програми.

Важливо, що трансформація компетентнісної моделі не означає механічного розширення переліку компетентностей. Її сутність полягає

передусім у зміні співвідношення між ними та умов їх реалізації. Дослідницька й методологічна компетентності зберігають системотвірне значення, тоді як інформаційно-аналітична, цифрова, науково-комунікативна та проєктна компетентності забезпечують здійснення сучасного дослідження в складному технологічному, організаційному та міжнародному середовищі.

Таким чином, сучасна трансформація підготовки докторів філософії в Україні відбувається у двох взаємопов'язаних площинах. Перша охоплює оновлення організаційних моделей докторської освіти та поступове зближення підготовки здобувача з реальною професійною дослідницькою діяльністю. Друга стосується уточнення компетентнісних орієнтирів підготовки, в яких фундаментальна дослідницька й методологічна підготовка поєднується з інформаційно-аналітичними, цифровими, науково-комунікативними та проєктними складовими. Такий підхід створює передумови для підготовки дослідника, здатного не лише виконати дисертаційне дослідження, а й повноцінно включитися в сучасну наукову діяльність, що є особливо важливим для збереження та розвитку наукового потенціалу України.

Література:

1. МОН пропонує для громадського обговорення проєкт змін до Закону України «Про вищу освіту». Міністерство освіти і науки України. 2026. URL: https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-dlia-hromadskoho-obhovorennia-proiekt-zmin-do-zakonu-ukrainy-pro-vyshchu-osvitu

2. Нічуговська Л. І. Розвиток методологічної компетентності аспірантів в умовах університетського середовища. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2024. № 2. С. 38–43. DOI: https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-38-43

3. Олійник І. В. Формування дослідницької компетентності майбутніх докторів філософії з професійної освіти в умовах аспірантури: теоретико-методичний аспект : монографія. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2025. 391 с.

4. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF

5. Про реалізацію експериментального проєкту щодо підготовки здобувачів ступеня доктора філософії в проєктній аспірантурі : постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026 № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2026-%D0%BF

6. European Commission. ResearchComp: The European Competence Framework for Researchers. Brussels : European Commission, 2023. URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/jobs-research/researchcomp-european-competence-framework-researchers_en